

بررسی میزان رضایتمندی روستاییان از اجرای طرح هادی روستایی
(مورد: روستای توشن، شهرستان گرگان)

The Survey of Satisfaction of Villagers with Implementing Rural Controller Plan
(Sample: Toshne village, Gorgan city)

فضل اله اسمعیلی^۱، مهدی خداداد^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۱

چکیده

تحقیق حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با هدف ارزیابی میزان رضایتمندی روستاییان از اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی اجرای طرح هادی روستایی صورت پذیرفت. جامعه آماری این پژوهش کلیه سرپرستان خانوار روستای توشن می باشند که تعداد ۲۰۰ نفر از آنان با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه تعیین شده اند و مورد سنجش قرار گرفتند. بعد از تأیید روایی پرسشنامه به منظور تعیین قابلیت اعتماد ابزار تحقیق، پیش آزمون انجام شد و مقدار آلفای-کرونباخ محاسبه شده برای مؤلفه های اصلی پرسشنامه ۷۴٪ بدست آمده است. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که اجرای طرح هادی در روستای توشن سبب افزایش رضایتمندی ساکنین در زمینه های؛ کیفیت آب آشامیدنی، مقاوم-سازی بناها، تأسیسات و خدمات عمومی، ایجاد فرصت های شغلی جدید و افزایش درآمد ناشی از گسترش خانه های ویلایی، خدمات بهداشتی-درمانی و خدمات پست بانک شده است. ولی در رابطه با گسترش فعالیت های تولیدی، جمع-آوری و دفع زباله ها، فاضلاب خانگی، کیفیت پوشش معابر و کوچه ها، ایجاد امکانات فرهنگی-هنری و ورزشی و پارک و فضای سبز میزان رضایت مطلوب نیست. لذا توجه به مدیریت مشارکتی، شرکت و حضور فعال مردم در حفظ تأسیسات زیربنایی احداث شده، نظارت بیشتر بنیاد مسکن بر نحوه کار پیمانکاران، فراهم کردن زمینه های شغلی و گسترش فعالیت های تولیدی و کارگاهی، ایجاد پارک و فضای سبز، افزایش فضاهای فرهنگی و ورزشی، آگاهی دادن روستاییان درباره ماهیت طرح هادی، ارائه تسهیلات و منابع مالی و اعتباری به روستاییان باید در اولویت برنامه ریزی ها قرار گیرد.

واژه های کلیدی: روستا، طرح هادی روستایی، رضایتمندی، روستای توشن، شهرستان گرگان.

مقدمه و بیان مسأله

درسال های اخیر در نظریات توسعه روستایی تأکید فراوانی بر توسعه مشارکتی و نهادگرایی شده است که در قالب آن دستیابی به ابعاد توسعه روستایی یکپارچه، همراه با مشارکت مردم محلی است (Pemberton and Goodwin,)

^۱ استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور تهران.

^۲ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، (نویسنده مسئول) khodadadmehdi91@yahoo.com

273: 2011). در همین راستا امروزه یکی از مهم‌ترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاه‌های روستایی در جهت حمایت از فقیران روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی، توجه به ابعاد کالبدی فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی انسان می‌باشد (پورطاهری، ۱۳۹۰: ۲۲). لذا در مسیر برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در حوزه طرح‌های توسعه کالبدی روستاها آنچه که بیشتر مورد توجه قرار گرفته است، طرح هادی روستایی می‌باشد که با هدف اصلی فراهم نمودن بستر تجدید حیات و هدایت روستا با در نظر گرفتن جنبه‌های فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی طراحی و انجام گرفته است (مولائی‌هشجین، ۱۳۸۶: ۱۰۶). چراکه عدم شناخت همه‌جانبه سکونتگاه‌های روستایی و عدم توجه کافی به نیازهای روستائیان، موجب افزایش روند خالی شدن روستاها از سکنه بومی شده و مهاجرت آنان از روستا به شهر را فزونی بخشیده است (بحرینی و حاجی‌بنده، ۱۳۹۰: ۴۹). اجرای طرح‌های هادی از جمله اقداماتی است که در بهبود نسبی زندگی مردم و علاقه‌مندی بیشتر روستائیان به ماندن در روستا مؤثر است (رهنمایی و شاه‌حسینی، ۱۳۸۶: ۱۰۱). از جمله مشکلات این طرح آن است که هزینه اجرای آنها بسیار زیاد و قابل مقایسه با هزینه تهیه آنها نیست و تقریباً تمام هزینه‌های اجرای طرح‌ها بر عهده دولت است. عدم هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی در تهیه و به ویژه در اجرای طرح مشکل دیگری است که طرح‌های هادی با آن مواجه است، علاوه بر آن با توجه به تنوع مناطق روستایی کشور از نظر عوامل اقلیمی، توپوگرافی، اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی ضوابط و معیارهای ارائه شده در تمام مناطق کشور یکسان است و این امر مشکلاتی را برای اجرای طرح هادی به وجود می‌آورد (کلانتری و خواجه-شاهکوهی، ۱۳۸۱: ۶۹). به دنبال اجرای طرح‌های هادی، روستاها نه تنها از لحاظ محیطی-کالبدی، بلکه از نظر اجتماعی و اقتصادی نیز در حال دگرگونی هستند. اکنون پس از گذشت (دو دهه) از تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی، ارزیابی عملکرد اجرای آنها در ابعاد گوناگون موضوع مهمی است که می‌تواند از یکسو، پیامدهای اجرای طرح را در روستاها مشخص کند و ازسوی دیگر، با شناسایی ضعف‌ها و قوت‌های موجود، اطلاعات لازم برای مدیریت بهتر طرح‌های ذکر شده را فراهم نماید. در این زمینه توجه به این نکته ضروری است که بسیاری از طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی به مرحله ارزیابی نمی‌رسند؛ بنابراین، توسعه گران روستایی به ندرت از پیامدهای کوتاه‌مدت و بلندمدت آن مطلع می‌شوند (زرآفشانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۴). لذا آگاهی از دستاوردهای این طرح‌ها برای جامعه روستایی ایران ضروری است (شماعی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۶). هر چه این شناخت اصولی‌تر، علمی‌تر و دقیق‌تر باشد، تبیین و بازنگری آن بهتر خواهد بود (زیاری، ۱۳۷۸: ۱۳). با توجه به اهمیت طرح‌های هادی روستایی و اثرات چندگانه آنها در ابعاد مختلف زندگی روستائیان، تحقیقات متعددی پیرامون بررسی و ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر زندگی روستائیان صورت گرفته است. که می‌توان به مطالعات ذیل اشاره نمود:

فیشر و همکاران^۱ (۲۰۰۵)، در ارزیابی اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی پروژه‌های روستایی در چین نشان دادند که بیشترین تأثیر این پروژه‌ها در ابعاد اقتصادی و زیست‌محیطی بوده است (فیشر و همکاران، ۲۰۰۵: ۵۲). لانگ و همکاران (۲۰۱۲)، در ارزیابی توسعه کالبدی در مناطق روستایی چین، مهم‌ترین مشکلات و موانع اجرای طرح‌های توسعه کالبدی-فیزیکی را شامل ضعف در سیاست‌گذاری دولتی و نبود انگیزه‌های کافی برای توسعه عمرانی روستاها، تقلید از طرح‌های شهری و از بین رفتن بافت سنتی روستاها، کمبود منابع مالی جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های توسعه کالبدی، عدم توجه کافی به توسعه مناطق روستایی و تأکید بیش از حد بر صنعتی‌سازی و شهرنشینی، سنتی‌بودن کشاورزی و شکاف درآمدی بین مناطق روستایی و شهری و پراکندگی مناطق روستایی و موقعیت جغرافیایی آنها

۱. Fischer et al.

دانسته‌اند (Long et al, 2012). شیجی و همکاران (۲۰۱۲)، در مطالعه‌ای به بررسی نقش اصلاحات زیرساختی-- فیزیکی در دستیابی به توسعه متوازن نواحی روستایی- شهری پرداخته‌اند. بر اساس نتایج تحقیق مشخص شد که ایجاد و توسعه اصلاحات زیرساختی نقش بسیار مهمی در دستیابی به توسعه هماهنگ اجتماعی- اقتصادی بین مناطق روستایی و شهری دارد (Shijie et al, 2012).

حق‌پناهی و دهقانی (۱۳۸۸)، نیز به این نتیجه رسیدند که طرح هادی موجب بهبود زندگی مردم و امیدواری آنان به سکونت در روستاها شده اما عواقب زیست‌محیطی مطلوبی برجای نگذاشته است. سواری و همکاران (۱۳۹۱)، به تحلیل عوامل تاثیرگذار بر رضایتمندی روستاییان از طرح‌های هادی پرداخته و نتایج پژوهش نشان داد که رضایتمندی اکثریت ۸۶/۵ درصد روستاییان نسبت به طرح‌های هادی کم و متوسط بود. عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱)، دریافتند که بیشترین اثرگذاری طرح‌های هادی در روستاها در بُعد بازگشایی و نوسازی شبکه‌ی معابر روستایی روی داده است. شمعی و همکاران (۱۳۹۳)، به ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر سکونتگاه‌های روستایی شهرستان نیشابور، پرداخته و به این نتیجه رسیدند که پس از اجرای طرح، در زمینه کالبدی، شاخص معابر بهبود یافته است. همچنین مطالعات شکور و شمس‌الدینی (۱۳۹۳)، حاکی از آن بود که اجرای طرح هادی در روستای کناره به لحاظ برآوردن اهداف اقتصادی- اجتماعی طرح در زمینه‌ی بهبود محیط‌زیست و زندگی روستاییان موفق بوده و توانسته موجبات رضایتمندی نسبی ساکنین روستا را فراهم بیاورد. خراشادی و اسمعیل‌نژاد (۱۳۹۵)، در پژوهشی به بررسی تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی در توسعه مناطق روستایی روستای خراشاد شهرستان بیرجند به این نتیجه رسیدند که ساکنین روستا، از اجرایی شدن طرح هادی در روستا رضایت دارند و میزان اثرگذاری و موفقیت طرح هادی را در ارتباط با شاخص‌های مسکن، کالبدی، بهداشت و کاربری اراضی خوب ارزیابی کردند.

با توجه به مطالب اشاره شده، پرسش‌های اصلی مطالعه حاضر پاسخ به این سوال می‌باشد که اجرای طرح‌های هادی در روستای توشن تا چه حدی توانسته رضایتمندی اهالی را محقق سازد؟

بسیاری از محققان و صاحب‌نظران، حوزه فعالیت در حیطه توسعه روستایی را شامل پنج بُعد اساسی مدیریت منابع- طبیعی، امور زیربنایی و توسعه فیزیکی روستاها، مدیریت منابع انسانی، توسعه کشاورزی و توسعه فعالیت‌های غیرکشاورزی در نظر گرفته‌اند (Gibson et al, 2010: 238). که در میان آنها همان‌طور که لیو^۱ (۲۰۰۷)، تأکید دارد فراهم ساختن امکانات و زیرساخت‌های مختلف و بهسازی و توسعه سکونتگاه‌های روستایی، یکی از مؤلفه‌های مهم برنامه‌ریزی توسعه روستایی به‌شمار می‌رود (Liu, 2007: 564). که می‌تواند زمینه را برای توسعه روستاها در سایر ابعاد شامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فراهم سازد (مولائی‌هشجین، ۱۳۸۶: ۱۰۶). رشد و توسعه جوامع انسانی بر حسب زمان و مکان و با توجه به زیست و فعالیت بخشی از آنها در فضاها، روستایی، برنامه‌ریزی و توسعه روستایی مفهوم و مصداق پیدا می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲). عرصه‌های روستایی در ایران به‌عنوان یک واقعیت مکانی- فضایی، برآیندی از تعامل مؤلفه‌های متفاوت اکولوژیکی، اجتماعی- فرهنگی، سیاسی و کالبدی است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۴۷). در همین راستا طرح هادی روستا از جمله طرح‌های عمران روستایی است که می‌تواند نقش بنیادی و زیربنایی در توسعه همه جانبه مناطق روستایی داشته باشد. این طرح، با استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های خود می‌تواند زمینه‌ساز بهبود

۱. Liu

تسهیلات عمومی و رفاهی از قبیل نوسازی مسکن روستایی، معابر جدیدالاحداث و حریم مسکونی، بهبود وضعیت زندگی روستاییان و مشارکت آنان باشد (زرافشانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۴). اجرای طرح هادی روستایی به منزله یک مداخله کالبدی، روستاها را از ابعاد مختلف (زیست‌محیطی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی-نهادی) متأثر ساخته، دستخوش تغییر و تحول کرده است (عزیزپور و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۱). یکی از اقداماتی که می‌تواند در جریان اصلاح روندهای نادرست و مشکلات طرح‌های هادی مورد توجه قرار گیرد، آسیب‌شناسی این طرح‌ها است، زیرا با نگاهی نقادانه به چگونگی تهیه، اجراء و محتوای این طرح‌ها می‌توان مسائل و مشکلات را شناخت و راهکارهایی برای جلوگیری از شدت یافتن مسائل تدارک دید. از طرفی مردم روستا، به عنوان جامعه هدف و ذینفعان اصلی برنامه‌های توسعه باید در قدم اول مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه روستایی قرار گیرند. میزان رضایتمندی روستاییان از عملکرد اجرای طرح‌های هادی یکی از مهم‌ترین نکاتی است که در جهت تدوین برنامه‌ها باید مورد توجه قرار گیرد. رضایتمندی بر خلاف خوشحالی که ناظر بر تجربه عاطفی است، بر تجربه شناختی یا داورانه‌ای دلالت دارد که به عنوان اختلاف ادراک-شده بین آرزو و پیشرفت قابل‌تعریف است. این تعریف طیفی را تشکیل می‌دهد که از ادراک کامروایی تا حس محرومیت را در برمی‌گیرد (ازکمپ^۱، ۱۳۶۹: ۶۵).

طرح هادی به‌عنوان یک متغیر بیرونی، وارد روستا می‌شود، بر ساختارهای روستا اثر می‌گذارد، این ساختارها شامل ابعاد چهارگانه فیزیکی-کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی روستا است. طرح هادی با مبنای تغییر و تحول در ساختار فیزیکی-کالبدی بخشی از فرآیند توسعه روستایی به شمار می‌رود؛ زیرا خطوط اصلی این طرح‌ها در قالب تغییرات بیرونی یا کالبدی روستا خلاصه می‌شود. بنابراین تنها در چارچوب این تغییرات نمی‌توان به توسعه دست یافت و تنها به بهبود وضع موجود در ابعاد مختلف می‌انجامد. رویکرد توسعه‌ی فضایی-کالبدی روستا، رویکرد غالب در برنامه‌های اول و دوم توسعه بوده و این رویکرد ساخت فیزیکی-کالبدی روستاها را متناسب با شرایط تحول و توسعه‌ی جامعه روستایی نمی‌داند و لازمه‌ی تحول و توسعه‌ی روستایی را تغییر در ساختار کالبدی و فیزیکی آن می‌داند. بدین سبب در این مقطع حرکت‌های اولیه در مورد تهیه و اجرای طرح‌های کالبدی، طرح‌های هادی یا بهسازی روستاها که هدف آن، توزیع بهینه‌ی خدمات و نیز ایجاد کالبدی مناسب برای فراهم کردن بستری برای بهبود جریان توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی در روستا بود، به شکل جدی‌تر مورد توجه قرار گرفت (عنابستانی و احمدی، ۱۳۹۱: ۹۴). این طرح در راستای بهبود مسایل و مشکلات اساسی در روستاهای کشور یعنی نابسامانی وضع کالبدی و کیفیت نامناسب مسکن روستایی در حال اجرا می‌باشد (رضوانی، ۱۳۸۷: ۶۷). بدین ترتیب طرح هادی روستایی بعنوان محملی برای برون رفت از وضعیت نامناسب پیش آمده در نظر گرفته شد که از یک سو بتواند ضمن اصلاح عرصه کالبدی سکونتگاهی روستایی، به رشد و گسترش فیزیکی آنها سمت و سوی مناسبی دهد و از سوی دیگر، به نظم‌دهی جایگاه این کانونها در روابط و پیوندهای فضایی پردازد (رستمی و میرزاعلی، ۱۳۹۲: ۹۴). بررسی ساختار شرح خدمات طرح هادی روستایی حاکی از آن است که این طرح همانند اغلب طرح‌های کالبدی (شهری و منطقه‌ای) به پیروی از نظریه اصلاحی کینزی و با اتکاء بر جبرگرایی فیزیکی^۲ از طریق اصلاح کالبدی در صدد تأثیرگذاری بر رفتارها و امور غیرکالبدی است - (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۸۸: ۱۴۱). متأثر از تئوری اشاره شده، فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی در طرح‌های نشأت گرفته از رویکرد کلاسیک یا به عبارتی برنامه‌ریزی و طراحی جامع روستایی است که از ویژگی‌های مهم آن می‌توان به- مواردی همچون تأکید بر توسعه فنون برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی از بالا به پایین، عقلایی بودن برنامه‌ریزی و تأکید بر

۱. Azkamp

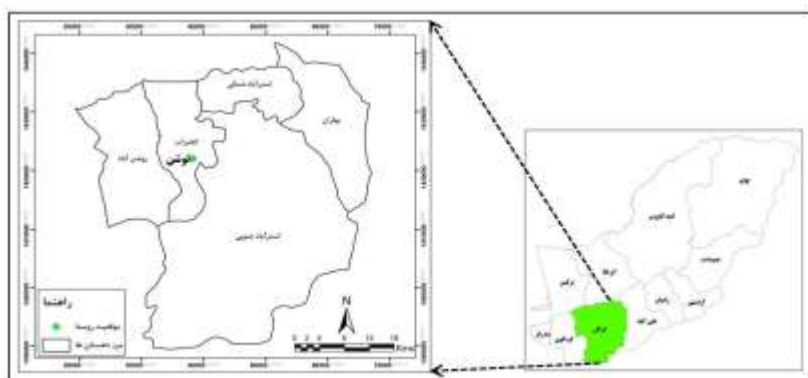
۲. Physical determinism

فنون و متخصصان، توجه به سخت افزار، توجه به اصول مشترک مکان‌ها و ارایه الگوی همسان، نگاه تنها به واژه توسعه (تک نسخه‌ای بودن الگوها) و غیره اشاره داشت (عزیزپور و حسینی حاصل، ۱۳۸۷:۴۴). با توجه به ویژگی‌های اشاره شده و ناقص بودن شرح خدمات طرح‌های هادی روستایی، نتایج مطالعات مختلف حاکی از آن است که در عمل اجرای این طرح‌ها در مناطق روستایی مختلف کشور با مشکلات متعددی روبرو شده است (مبارک، ۱۳۹۰:۱) و در نتیجه به شکل مناسبی نتوانسته است تغییرات مثبت پیش‌بینی شده در روستاها را ایجاد نماید، به طوری که هنوز بیشتر شاخص‌های توسعه در روستاهای کشور در سطح مطلوبی قرار ندارند (عزیزپور و حسینی حاصل، ۱۳۸۷:۱۵۱-۱۵۳).

مواد و روش‌ها

با توجه به موضوع تحقیق، رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. در بخش میدانی ابزار؛ مشاهدات مستقیم، مصاحبه و توزیع پرسشنامه بوده - است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه خانوارهای ساکن در روستای توشن به تعداد ۲۹۹ خانوار (۱۰۱۱ نفر جمعیت) می‌باشد (آمار نفوس و مسکن سرشماری، ۱۳۹۰) که با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۰ نفر به‌عنوان آزمودنی انتخاب شده‌اند. روایی پرسشنامه با توجه به ماهیت تحقیق و مقیاس‌های آن تنها روایی محتوایی مورد بررسی قرار گرفت. پایایی پرسشنامه با آزمون آلفای کرونباخ محاسبه گردید که مقدار آن برای مؤلفه‌های اصلی پرسشنامه ۷۴٪ بدست آمده است. به منظور تحلیل و تبیین داده‌ها از نرم‌افزار Spss و Excel استفاده شده است. نتایج تحقیق در دو بخش توصیفی (شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (تحلیل همبستگی اسپیرمن، آزمون ویلکاکسون) ارایه گردید.

روستای توشن یکی از روستاهای جنگلی شهرستان گرگان است که در دو کیلومتری آن واقع است و دارای موقعیت جلگه‌ای می‌باشد. و براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰ دارای ۲۷۰ خانوار و ۹۱۴ نفر جمعیت می‌باشد. از نظر موقعیت ریاضی روستای توشن در ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۴ درجه و ۱۲ دقیقه طول شرقی قرار دارد (طرح‌های روستای توشن، ۱۳۸۳).

شکل ۱- موقعیت روستای توشن در شهرستان گرگان و دهستان انجیراب

نتایج و بحث

بیشترین گروه سنی پاسخ‌دهنده در این پژوهش ۳۹-۳۰ سال بوده است که ۳۶/۷ درصد پاسخگویان را شامل می‌شود و کمترین گروه سنی مربوط به گروه سنی ۵۰ سال به بالا با ۱۰ درصد می‌باشد. در زمینه مشاغل پاسخگویان، بیشترین گروه-شغلی آزاد بوده است که ۲۸/۳ درصد را شامل می‌شود. همچنین از نظر تحصیلات نیز بیشتر افراد دارای مدرک دیپلم بوده‌اند که ۴۱/۷ درصد را شامل می‌شود و ۱۳/۳ درصد از پاسخگویان بی‌سواد بوده‌اند. به‌طور کلی ۸۵ درصد دارای تحصیلات تا سطح دیپلم و ۱۵ درصد دارای تحصیلات بالاتر از آن می‌باشند. از لحاظ جنسیت نیز ۶۸/۳ درصد مرد و ۳۱/۷ درصد زن بوده‌اند. بطوریکه ۷۶/۷ درصد از پاسخگویان را متأهل و ۲۳/۳ درصد از آنها مجرد بوده است.

ارزیابی میزان رضایت روستاییان از اجرای طرح‌های شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی

بررسی در زمینه شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی نشان می‌دهد که بیشترین رضایت از اجرای طرح‌های در خدمات بهداشتی و درمانی با میانگین ۴/۱۸ بوده ولی در زمینه گسترش فعالیت‌های تولیدی و کارگاهی با میانگین ۱/۳۳ دارای کمترین میزان رضایتمندی می‌باشد. در مجموع میانگین رتبه‌ای در بخش شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه روستایی ۲/۶ بوده است که پایین‌تر از متوسط بوده که برنامه‌ریزی و سیاست‌های ویژه مدیران محلی را می‌طلبد. نتایج حاصله در جدول ۱- نشان داده شده است.

جدول شماره ۱- ارزیابی میزان رضایت روستاییان از اجرای طرح‌های شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی

ردیف	مؤلفه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه‌ها
۱	جلب سرمایه گذاری در روستا	۲۳	۱۷	۱۸	۲	۰	۱/۹۸
۲	وضعیت کشاورزی، دامداری و ...	۸	۱۹	۲۷	۶	۰	۲/۵۱
۳	گسترش فعالیت‌های تولیدی و کارگاهی	۳۶	۲۰	۴	۰	۰	۱/۳۳
۴	افزایش درآمد روستاییان	۰	۵	۲۲	۲۷	۶	۳/۵۸
۵	ایجاد اشتغال	۰	۵	۲۳	۱۹	۱۳	۳/۶۶
۶	افزایش قیمت اراضی	۰	۸	۲۵	۲۲	۵	۳/۳۳
۷	خدمات بهداشتی و درمانی	۰	۰	۱۵	۱۹	۲۶	۴/۱۸
۸	وضعیت بیمه‌های درمانی	۰	۳	۱۵	۲۹	۱۳	۳/۸۶
۹	وضعیت فضاهاى سبز	۳۷	۲۳	۰	۰	۰	۱/۳۸
۱۰	ایجاد امکانات فرهنگی- هنری و ورزشی	۲۹	۲۷	۴	۰	۰	۱/۵۸
۱۱	ارتقاء مشارکت مردم در عمران و آبادانی روستا	۲	۵	۲۲	۲۳	۸	۳/۵
	میانگین کل گویه‌های اقتصادی و اجتماعی						۲/۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

ارزیابی میزان رضایت روستاییان از اجرای طرح‌های شاخص‌های کالبدی و زیر ساخت

بررسی در زمینه شاخص‌های کالبدی و زیرساخت نشان می‌دهد که بیشترین رضایت از اجرای طرح‌های در خدمات مالی و اعتباری (پست‌بانک، صندوق و ...) با میانگین ۳/۵۱ بوده ولی در زمینه کیفیت پوشش معابر و زیباسازی آن با میانگین ۲/۲۸ دارای کم‌ترین میزان رضایتمندی می‌باشد. در مجموع میانگین رتبه‌ای در بخش شاخص‌های کالبدی و زیر ساخت‌های توسعه روستایی ۲/۹ بوده است که پایین‌تر از متوسط بوده که برنامه‌ریزی و سیاست‌های ویژه مدیران محلی را می‌طلبد. نتایج حاصله در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- ارزیابی میزان رضایت روستاییان از اجرای طرح هادی از لحاظ شاخص های کالبدی و زیر ساخت

ردیف	مؤلفه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه ها
۱	بهبود راه ارتباطی روستا (آسفالت و تعریض جاده)	۵	۲۶	۲۸	۱	۰	۲/۳
۲	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	۳	۲۹	۲۵	۳	۰	۲/۴۶
۳	کیفیت پوشش معابر و زیبا سازی آن	۱۳	۲۰	۲۳	۴	۰	۲/۲۸
۴	خدمات مالی و اعتباری (پست بانک، صندوق و ...)	۰	۱۲	۱۷	۱۹	۱۲	۳/۵۱
۵	تسهیلات زیربنایی (آب، برق و ...)	۰	۱۶	۲۱	۲۳	۰	۳/۱۱
۶	کیفیت و نوساز بودن منازل (مقاوم سازی)	۰	۱۴	۲۲	۱۹	۵	۳/۲۵
۷	تسهیلات بهداشتی منازل	۰	۱۰	۲۰	۲۴	۶	۳/۴۳
۸	تغییر الگوی ساخت و ساز روستایی	۷	۲۶	۱۹	۷	۱	۲/۴۸
۹	استفاده از مصالح مقاوم و مناسب در ساخت مسکن	۰	۱۱	۲۲	۲۷	۰	۳/۲۶
۱۰	امنیت در برابر مخاطرات طبیعی (سیل، زلزله و ...)	۰	۱۳	۲۶	۲۱	۰	۳/۱۳
	میانگین کل گویه های محیط مسکونی و زیر ساخت ها						۲/۹

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶

ارزیابی میزان رضایت روستاییان از اجرای طرح هادی از لحاظ شاخص های زیست محیطی

بررسی در زمینه شاخص های زیست محیطی نشان می دهد که بیشترین رضایت از اجرای طرح هادی در کیفیت آب آشامیدنی با میانگین ۴/۶ بوده ولی در زمینه جمع آوری و دفع زباله های روستایی با میانگین ۱/۵۱ دارای کمترین میزان رضایتمندی می باشد. در مجموع میانگین رتبه ای در بخش شاخص های زیست محیطی توسعه روستایی ۲/۲۱ بوده است که پایین تر از متوسط بوده که برنامه ریزی و سیاست های ویژه مدیران محلی را می طلبد. نتایج حاصله در جدول ۳- نشان داده شده است.

جدول ۳- ارزیابی میزان رضایت روستاییان از اجرای طرح هادی از لحاظ شاخص های زیست محیطی روستا

ردیف	مؤلفه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه ها
۱	کیفیت آب آشامیدنی	۰	۰	۰	۲۴	۳۶	۴/۶
۲	دفع فاضلاب روستایی	۲۷	۲۱	۱۲	۰	۰	۱/۷۵
۳	دفع فضولات حیوانی	۲۳	۲۲	۱۵	۰	۰	۱/۸۶
۴	جمع آوری و دفع زباله های روستایی	۲۹	۳۱	۰	۰	۰	۱/۵۱
۵	دفع آب های سطحی	۱۱	۲۱	۲۸	۰	۰	۲/۲۸
۶	تغییر در چشم انداز طبیعی روستا	۱۷	۳۰	۱۳	۰	۰	۱/۹۳
۷	ساخت و ساز در اراضی کشاورزی (تغییر کاربری اراضی)	۲۵	۳۵	۰	۰	۰	۱/۵۸
	میانگین کل گویه های زیست محیطی						۲/۲۱

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶

با استفاده از تحلیل همبستگی اسپیرمن به بررسی رابطه میان رضایتمندی ساکنین و میزان مشارکت آنها پرداخته و رضایت مردم را با آزمون ویلکاکسون در قبل و بعد از اجرای طرح‌های مورد مطالعه قرار می‌دهیم و در آخر به ارائه راهکارهایی می‌پردازیم.

مشارکت روستاییان در عمران روستایی

مشارکت جایگاه مهمی در مباحث مدیریت روستایی دارد، تجارت مربوط به برنامه‌ریزی‌های ۵۰ سال‌ اخیر به خوبی اهمیت موضوع مشارکت را نشان می‌دهد، به خصوص در طرح‌های روستایی، مشارکت نقش ممتازی را دارا می‌باشد، تئوری‌ها و مجموعه اقدامات عملیاتی که مشارکت روستاییان را به‌طور واقعی در خود دانسته است مورد قبول روستائیان قرار گیرد (صیدائی، ۱۳۸۷: ۱۲۴) در همین راستا جهت بررسی رابطه معنادار میان رضایتمندی روستاییان از اجرای طرح‌های و میزان مشارکت آنها، به ارزیابی همبستگی میان دو متغیر نسبت به یکدیگر پرداختیم. در این راستا، جدول شماره ۴- تنظیم گردیده تا رضایتمندی از اجرای طرح‌های و میزان مشارکت مردم با مدیران در زمینه‌های مختلف روستایی مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد.

جدول ۴- بررسی رابطه بین رضایت روستاییان از عملکرد طرح‌های و میزان مشارکت آنها با استفاده از تحلیل همبستگی اسپیرمن

ردیف	گزینه‌ها	سطح معناداری (sig)	نتیجه تایید	رد
۱	کیفیت و نوساز بودن منازل (مقاوم‌سازی)	۰,۰۰۰**	*	-
۲	تسهیلات زیربنایی (آب، برق و...)	۰,۰۰۰**	*	-
۳	خدمات مالی و اعتباری (پست بانک، صندوق و...)	۰,۰۰۰**	*	-
۴	افزایش درآمد روستاییان	۰,۰۰۰**	*	-
۵	کیفیت آب آشامیدنی	۰,۰۰۰**	*	-
۶	ایجاد پارک و فضای سبز	۰,۱۴۳NS	-	*
۷	دسترسی به حمل و نقل عمومی	۰,۰۴۵*	*	-
۸	ایجاد اشتغال و گسترش فعالیت‌های تولیدی	۰,۱۵۷NS	-	*
۹	احداث، نوسازی و مقاوم‌سازی مساجد	۰,۰۳۷*	*	-
۱۰	ایجاد امکانات فرهنگی- هنری و ورزشی	۰,۱۱۷NS	-	*

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶ NS عدم معناداری * سطح معناداری ۱٪ ** سطح معناداری ۵٪

نتایج بدست آمده از تحلیل همبستگی اسپیرمن در ۱۰ مؤلفه فوق، نشان می‌دهد در زمینه‌های؛ ۱- خدمات و تسهیلات زیربنایی، خدمات مالی و اعتباری (پست بانک، صندوق و...)، مقاوم‌سازی بناها، افزایش درآمد روستاییان، کم و کیف تأسیسات و خدمات عمومی، کیفیت آب آشامیدنی و احداث و نوسازی مساجد رابطه معنادار وجود دارد یعنی عوامل فوق در مشارکت ساکنین نقشی تاثیرگذار داشتند. عدم رضایتمندی آنها مربوط به؛ عدم وجود گسترش کارگاه‌های تولیدی، کمبود شدید فضاهای فرهنگی- هنری و ورزشی با توجه به استعدادهای منطقه، پارک و فضای سبز، کیفیت نامناسب معابر و کوچه‌های فرعی و جمع‌آوری و دفع زباله‌ها و فاضلاب را می‌توان از نتایج عملکرد ضعیف مسئولین دولتی ذیربط و متعاقباً عملکردهای مدیران محلی روستا در پیگیری و انعکاس خواسته‌های واقعی روستاییان می‌باشد. به

تبع این عملکردهای ضعیف؛ شاهد پایین بودن میزان مشارکت مردم در امور مختلف روستا، ناامیدی و کم توجهی آنان به این مدیران (دولتی و محلی) باشیم. بنابراین با توجه به نتایج حاصله می توان بیان نمود که بین رضایتمندی از عملکرد مدیران محلی روستا با میزان مشارکت مردم در زمینه های مختلف عمرانی، خدماتی، زیست محیطی و به طور کلی توسعه پایدار روستایی رابطه معنادار وجود دارد.

بررسی مؤلفه های اقتصادی و اجتماعی روستای مورد مطالعه

به منظور اثبات تأثیر اجرای طرح هادی بر رضایتمندی روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح، از آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون استفاده شده است. در جدول شماره ۵- مقایسه میزان رضایت روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح هادی از لحاظ شاخص های اقتصادی و اجتماعی با آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون نشان داده است. یافته های پژوهش درباره - میزان تأثیر گذاری اقتصادی اجرای طرح هادی از دیدگاه های روستاییان در روستای توشن، در زمینه تأثیر طرح هادی در افزایش نرخ سرمایه گذاری بخش دولتی، ۳۸ درصد بر عدم تأثیر (خیلی کم)، ۳۰ درصد بر تأثیر متوسط، ۳ درصد بر تأثیر زیاد و ۲۸ درصد بر تأثیر کم تأکید کرده اند.

جدول ۵- مقایسه میزان رضایت روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح هادی از شاخص های اقتصادی و اجتماعی با آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون

ردیف	متغیر	آماره Z	سطح معناداری	نتیجه تأیید	رد
۱	جلب سرمایه گذاری در روستا	-۲/۴۳۴ ^a	۰,۰۱۵*	*	-
۲	وضعیت کشاورزی، دامداری و ...	-۱/۶۱۴ ^a	۰,۰۷۸ NS	-	*
۳	گسترش فعالیت های تولیدی و کارگاهی	-۱/۰۰۵ ^a	۰,۱۵۷ NS	-	*
۴	افزایش درآمد روستاییان	-۵/۶۶۷ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۵	ایجاد اشتغال	-۶/۴۱۸ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۶	افزایش قیمت اراضی	-۶/۶۶۱ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۷	خدمات بهداشتی و درمانی	-۶/۶۳۱ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۸	وضعیت بیمه های درمانی	-۶/۳۶۶ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۹	وضعیت فضاهای سبز	-۱/۴۳۲ ^a	۰,۱۴۳ NS	-	*
۱۰	ایجاد امکانات فرهنگی- هنری و ورزشی	-۱/۵۶۹ ^a	۰,۱۱۷ NS	-	*
۱۱	مشارکت مردم در عمران و آبادانی روستا	-۶/۶۰۰ ^a	۰,۰۰۰**	*	-

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶ NS عدم معناداری ** سطح معناداری ۰.۱٪ * سطح معناداری ۰.۰۵٪

اجرای طرح هادی روستایی نه تنها بر افزایش قیمت اراضی داخل بافت روستاها تأثیر گذاشته بلکه بر افزایش قیمت اراضی بیرون بافت نیز اثر گذارده و این افزایش برای اراضی بیرون بافت در بیشتر بوده است. سنجش دیدگاه های روستاییان در روستای توشن در ارتباط با تأثیر طرح هادی بر وضعیت کشاورزی، دامداری و وضعیت فعالیت های تولیدی در روستای توشن، شش درصد بر تأثیر متوسط، ۴۵ درصد بر تأثیر کم و ۴۸ درصد بر تأثیر خیلی کم تأکید کردند. نتیجه

آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون، در مورد اثرات اجرای طرح‌های بر وضعیت فعالیت‌های تولیدی و کشاورزی، بیانگر عدم معناداری می‌باشد. چراکه به جهت اثرات اجرای طرح‌های بر توسعه خانه‌های ویلایی و عدم سرمایه‌گذاری در کشاورزی و سودآوری تغییر کاربری برای اهالی با تفکیک اراضی زراعی، باعث کاهش سهم کشاورزی در اقتصاد خانوار و اشتغال جوانان روستا شده و در حوزه دامداری به واسطه همین اقدامات و خروج دام از جنگل، تقلیل یافته است. در رابطه با افزایش درآمد روستاییان و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید نتیجه آزمون ویلکاکسون سطح معناداری ۹۹ درصد نشان می‌دهد، بطوریکه تا سقف ۴۵ درصد پاسخگویان به افزایش درآمد ناشی از تغییر کاربری اراضی و فروش زمین اشاره کرده‌اند و با توسعه خانه‌های ویلایی، مشاغل بنگاه‌داری و کارگری در جهت ساخت این واحدها توسط جوانان روستا زیاد شده است. در حوزه شاخص‌های اجتماعی، میزان اثرگذاری طرح‌های بر خدمات بهداشتی-درمانی و بیمه‌های روستایی بر اساس آزمون ویلکاکسون سطح معناداری ۹۹ درصد را نشان می‌دهد. بطوریکه ۴۳ درصد از اهالی از خدمات درمانی بعد از اجرا راضی بودند و ۴۸ درصد از پاسخگویان از بیمه روستایی رضایت داشتند. ولی در بخش توسعه پارک‌ها و فضای سبز ۶۱/۷ درصد به عدم تأثیر طرح‌های و در بخش امکانات فرهنگی- ورزشی ۶۶/۷ درصد بر تأثیر کم طرح‌های تأکید کرده‌اند. آزمون ویلکاکسون در مورد دو متغیر بالایی عدم تفاوت معناداری (عدم اثرگذاری طرح) را بیان می‌کند. همچنین نتیجه آزمون مذکور در مورد اثرات اجرای طرح‌های بر وضعیت ارتقاء مشارکت روستاییان در عمران و آبادانی روستا، بیانگر معناداری ۹۹ درصد می‌باشد.

بررسی مؤلفه‌های کیفی مسکن و زیرساخت‌ها در روستا

به منظور اثبات تأثیر اجرای طرح‌های بر رضایتمندی روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح، از آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون استفاده شده است. در جدول شماره ۶- مقایسه میزان رضایت روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح‌های از لحاظ شاخص‌های کیفی مسکن و زیرساخت با آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون نشان داده است.

جدول ۶- مقایسه میزان رضایت روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح‌های از شاخص‌های کیفی مسکن و زیرساخت با آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون

ردیف	متغیر	آماره Z	سطح معناداری	نتیجه
				تأیید
۱	بهبود راه ارتباطی روستا (آسفالت و تعریض جاده)	-۲/۳۹۲ ^a	۰,۰۱۷*	*
۲	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	-۲/۱۲۱ ^a	۰,۰۴۵*	*
۳	کیفیت پوشش معابر و زیبا سازی آن	-۱/۷۵۳ ^a	۰,۰۸۳ NS	-
۴	خدمات مالی و اعتباری (پست بانک، صندوق و ...)	-۶/۱۸۳ ^a	۰,۰۰۰**	*
۵	تسهیلات زیربنایی (آب، برق و ...)	-۶/۶۷۸ ^a	۰,۰۰۰**	*
۶	کیفیت و نوساز بودن منازل (مقاوم‌سازی)	-۶/۲۴۱ ^a	۰,۰۰۰**	*
۷	تسهیلات بهداشتی منازل	-۶/۵۸۵ ^a	۰,۰۰۰**	*
۸	تغییر الگوی ساخت و ساز روستایی	-۶/۹۹۶ ^a	۰,۰۰۰**	*
۹	استفاده از مصالح مقاوم و مناسب در ساخت مسکن	-۶/۱۸۶ ^a	۰,۰۰۰**	*
۱۰	امنیت در برابر مخاطرات طبیعی (سیل، زلزله و ...)	-۶/۸۵۳ ^a	۰,۰۰۰**	*

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶ NS عدم معناداری ** سطح معناداری ۰.۰۱ * سطح معناداری ۰.۰۵

در حوزه شاخص‌های کالبدی، به بررسی زیر مؤلفه‌های کیفی مسکن و زیر ساخت‌های روستای توشن پرداخته شد. بر اساس یافته‌های پژوهش در بخش زیر ساخت‌ها، میزان رضایت مردم از وضعیت آسفالت و تعریض جاده ارتباطی روستا، ۱۵ درصد بر عدم تأثیر، ۴۳/۳ درصد بر تأثیر کم و ۴۰ درصد بر تأثیر متوسط تأکید کرده‌اند. نتیجه آزمون ویلکاکسون برای مقایسه اثرات اجرای طرح هادی بر رضایتمندی روستاییان در بخش جاده ارتباطی، سطح معناداری ۹۵ درصد را بیان می‌کند. همچنین میزان دسترسی مردم به وسایل حمل و نقل عمومی، ۴۸/۳ درصد از رضایتمندی کم و ۴۱/۶ درصد از رضایتمندی متوسط را نشان می‌دهد. بطوریکه نتیجه آزمون ویلکاکسون به سطح معناداری ۹۵ درصدی اشاره دارد. در مورد کیفیت پوشش معابر و زیباسازی آن، عدم معناداری از آزمون ویلکاکسون بدست می‌آید، چراکه فقط در حاشیه خیابان اصلی روستا، آنهم بخشی از آن تا آب‌بند خاکی است، به جهت رفت و آمد گردشگران که به آب‌بند می‌روند در سال‌های اخیر اقدامی صورت گرفته است. ولی در داخل بافت و کوچه‌ها وضعیت پوشش معابر (خاکی) و جوی آب نامناسب است. در معابر فرعی به دلیل تنگ و باریک و شیب‌دار بودن برخی از معابر تردد وسایط نقلیه در حجم پایین و تردد پیاده در حجم بالا انجام می‌گیرد. بطوریکه که در بخش شرقی روستا که مشرف به تپه است و کوچه‌ها شیب دارند در فصول بارانی مانع رفت و آمد می‌شود.

بررسی مؤلفه‌های زیست‌محیطی

به منظور اثبات تأثیر اجرای طرح هادی بر رضایتمندی روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح، از آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون استفاده شده است. در جدول شماره ۷- مقایسه میزان رضایت روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح هادی از - لحاظ شاخص‌های زیست‌محیطی روستایی با آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون نشان داده است.

جدول ۷- مقایسه میزان رضایت روستاییان قبل و بعد از اجرای طرح هادی از لحاظ شاخص‌های زیست‌محیطی با آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون

ردیف	متغیر	آماره Z	سطح معناداری	نتیجه تأیید	رد
۱	کیفیت آب آشامیدنی	-۶/۲۸۵ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۲	دفع زباله‌های روستایی	-۱/۷۴۲ ^a	۰,۰۸۱ NS	-	*
۳	دفع فضولات حیوانی	-۱/۹۹۶ ^a	۰,۰۴۶*	*	-
۴	دفع فاضلاب روستایی	-۲/۳۵۳ ^a	۰,۰۱۹*	*	-
۵	دفع آب‌های سطحی	-۴/۸۱۲ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۶	تغییر در چشم‌انداز طبیعی روستا	-۵/۹۶۰ ^a	۰,۰۰۰**	*	-
۷	ساخت و ساز در اراضی کشاورزی (تغییر کاربری اراضی)	-۵/۷۳۴ ^a	۰,۰۰۰**	*	-

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶ NS عدم معناداری * سطح معناداری ۰.۱٪ * سطح معناداری ۰.۰۵٪

دفع صحیح فاضلاب و جمع‌آوری زباله، برای سلامتی عموم ضروری است. چنین مواد زایدی از راه‌های گوناگون وارد محیط طبیعی می‌شوند و ممکن است از طریق تماس مستقیم با مردم یا حیوانات و یا آلوده کردن آبراهه‌هایی که به

عنوان منابع آبرسانی خانگی مورد استفاده قرار می‌گیرند، باعث از بین رفتن بهداشت عمومی شوند، لذا در کوتاه مدت پیش بینی فضای مخصوصی برای جمع‌آوری زباله و فضولات حیوانی در سطح روستا و در بلندمدت نیز ایجاد کانالهای سرپوشیده پیشنهاد می‌گردد (مطیعی‌لنگرودی، ۱۳۸۶: ۱۱۶). مسایل زیست‌محیطی روستای مورد مطالعه، در ارتباط با کیفیت آب آشامیدنی، زباله و پسماندهای خانگی، آب‌های سطحی، فاضلاب و فضولات حیوانی، اثرات توسعه کالبدی بر دگرگونی منظر و چشم‌انداز طبیعی روستا مورد بررسی قرار گرفته است. روستای مورد مطالعه در منطقه هموار و جلگه‌ای در شهرستان گرگان واقع شده، که به واسطه شاخص‌های طبیعی از جمله قرارگیری رودخانه و جنگل در داخل و اطراف روستا، که آن را به یک روستای توریستی و با ظرفیت بالا در زمینه گردشگری تبدیل کرده است. باعث گرایش شهروندان گرگانی به ساخت خانه‌های ویلایی در آن شده و در همین راستا اجرای طرح‌هایی به تشدید فرآیند تغییر کاربری و افزایش قیمت زمین شده که برای اکثر اهالی فروش زمین بیشتر از انجام کشاورزی یا هر فعالیت دیگری سودآوری پیدا کرده است. در حوزه دفع آب‌های سطحی در روستای توشن رودخانه‌ای که از داخل بافت می‌گذرد به دلیل عدم احداث مسیل و دیوار ساحلی برای آن در فصول بارانی طغیان کرده و به روستایان آسیب وارد می‌کند. در همچنین اجرای زهکشی معابر از طریق احداث جدول و کانو، فقط در حاشیه خیابان اصلی انجام شده ولی داخل بافت و اراضی حاشیه رودخانه اقدامی صورت نگرفته است. از طرفی به دلیل نبود سیستم فاضلاب، پساب‌های خانگی در جوی آب جمع شده و مانع از جریان روان آب شده و باعث سرریز شدن آب در کوچه‌ها و خیابان اصلی می‌شود. در روستای توشن جانمایی مکان بهینه دفن زباله و همچنین، نصب سطل زباله در سطح روستا انجام نشده است.

نتیجه‌گیری کلی

تهیه و اجرای طرح‌های روستایی با بیش از دو دهه سابقه یکی از اقدامات اساسی است که به منظور توسعه فیزیکی روستاها اجرا شده است. اجرای این طرح‌ها در روستا دارای اثراتی در ابعاد مختلف کالبدی و فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی و غیره بوده است. لذا هدف تحقیق حاضر ارزیابی میزان رضایتمندی مردم از اجرای طرح‌های روستای که در روستای توشن به اجرا درآمده است. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که اجرای طرح‌های روستای مورد مطالعه سبب افزایش رضایتمندی ساکنین در زمینه‌های؛ کیفیت آب آشامیدنی، مقاوم‌سازی بناها، تأسیسات و خدمات عمومی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و افزایش درآمد ناشی از گسترش خانه‌های ویلایی، خدمات بهداشتی و درمانی و خدمات پست‌بانک شده است. استعدادهای منطقه مورد مطالعه به جهت مساعد بودن جاذبه‌های گردشگری طبیعی با توجه به توپوگرافی و پوشش گیاهی اطراف روستا و وجود جاده آسفالت به دسترسی راحت و سریع نسبت به شهر گرگان (دو کیلومتر)، منجر به جذب سرمایه‌گذاری دولتی و تمایل بخش خصوصی به توسعه زیرساخت‌ها و گرایش به ساخت و سازهای جدید (ویلاسازی)، شده و نهایتاً در افزایش رضایتمندی روستاییان تأثیر مثبت داشته است. در رابطه با ایجاد و گسترش فعالیت‌های تولیدی، جمع‌آوری و دفع زباله‌ها، فاضلاب خانگی، کیفیت پوشش معابر و کوچه‌ها، ایجاد امکانات فرهنگی - هنری و ورزشی و پارک و فضای سبز کمترین میزان رضایت دیده می‌شود. به جهت اثرات اجرای طرح‌های بر توسعه خانه‌های ویلایی و عدم سرمایه‌گذاری در کشاورزی و سودآوری تغییر کاربری برای اهالی با تفکیک اراضی زراعی، باعث کاهش سهم کشاورزی در اقتصاد خانوار و اشتغال جوانان روستا شده و در حوزه دامداری به واسطه همین اقدامات و خروج دام از جنگل، تقلیل یافته است. علاوه بر این گسترش ویلاسازی در منطقه مورد نظر آثار اقتصادی چون: روی کار آمدن گروهی دلال زمین و سودجو در نتیجه افزایش قیمت زمین شده است. نکته جالب توجه اینکه افزایش درآمد در این نواحی ماحصل یک اشتغال مولد نیست بلکه نتیجه فروش زمین از سوی روستاییان به مالکان-

شهری می‌باشد که خود باعث از دست دادن سرمایه اولیه روستاییان (زمین) می‌شود و نتیجه آن، کاهش تولیدات زراعی، افزایش فقر، مهاجرت روستاییان به شهر به منظور اشتغال را در پی دارد. درحالی که مستعد بودن روستا جهت گسترش بخش دامداری و کشاورزی می‌تواند به توسعه اشتغال جوانان و توسعه پایدار روستا منجر شود. از طرفی براساس بررسی‌های انجام شده، دفع زباله در روستا به صورت غیربهداشتی در حاشیه روستا دفع و یا سوزانده می‌شود. لذا به دلایلی چون؛ عدم آگاهی ساکنان روستا نسبت به اهمیت محیط‌زیست و اختلافات و عدم هماهنگی نهادهای مدیریتی و برنامه‌ریزی در زمینه زیست‌محیطی و محدودیت‌های فضایی به جهت شرایط طبیعی و اکولوژیکی روستا در جهت مکان‌یابی دفع زباله-ها، منجر به کاهش رضایتمندی روستاییان در ابعاد زیست‌محیطی ناشی از اجرای طرح هادی شده است. جمع‌بندی کلی نشان می‌دهد که عملکرد اجرای طرح هادی رضایتمندی ساکنین را تا حدودی به همراه داشته است. در مجموع می‌توان گفت جلب مشارکت مردم روستا نقطه محوری و تکیه‌گاه اصلی موجودیت، دوام و گسترش قدرت دهباری‌ها و اعضای شورای اسلامی روستاهاست و مردم نیز به خاطر رضایتمندی از اجرای طرح هادی و در کل توسعه پایدار روستایی با دلگرمی و رغبت بیشتری به مشارکت با مدیران محلی می‌پردازند. لذا در دست‌یابی به توسعه پایدار روستایی به ارائه راهکارهایی می‌پردازیم؛

- ☞ اعمال مدیریت مشارکتی (دولتی-مردمی) در اجرای طرح هادی روستایی.
- ☞ شرکت و حضور فعال مردم در حفظ و نگهداری از تأسیسات زیربنایی احداث شده در روستا.
- ☞ آگاهی دادن روستاییان درباره ماهیت طرح هادی و سازمان مجری آن.
- ☞ نظارت و توجه بیشتر بنیاد مسکن بر نحوه کار پیمانکاران.
- ☞ ارائه تسهیلات به افرادی که منازلشان در جریان طرح تخریب می‌شود، جهت ترغیب آنها برای همکاری در اجرای طرح.
- ☞ بهسازی بناهای قدیمی با مصالح بادوام و حفظ ابنیه با معماری بومی.
- ☞ ایجاد پارک و فضای سبز و درختکاری کنار معابر.
- ☞ اجرای پروژه مسیل و ساماندهی رودخانه توشن.
- ☞ ارتقاء کیفیت پوشش معابر و کوچه‌های فرعی.
- ☞ مکانیابی محل دفع زباله‌های روستایی.
- ☞ ساماندهی شبکه فاضلاب روستایی.
- ☞ گسترش فعالیت‌های وابسته به کشاورزی و دامداری از طریق مکانیزه صنعتی کردن این دو بخش.
- ☞ فراهم کردن زمینه‌های اشتغال و گسترش فعالیت‌های تولیدی و کارگاهی.
- ☞ افزایش فضاهای فرهنگی (کتابخانه، کانون‌ها و...) و ورزشی.
- ☞ افزایش مشارکت‌های مردمی در تمام مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و بهره‌برداری طرح‌های بهداشتی و عمرانی.

منابع

- ازکمپ، استوارت (۱۳۶۹)، روانشناسی اجتماعی کاربردی، ترجمه فرهاد ماهر، چاپ اول، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳)، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، تهران: نشر نی.
- بحرینی و حاجی‌بنده (۱۳۹۰)، الگوی دهکده شهری: رهیافتی کارآمد در جهت تحقق پایداری سکونتگاه‌های روستایی، نمونه موردی: روستای میانلوات واقع در حوزه صفارود شهرستان رامسر، فصلنامه مسکن و محیط، شماره ۱۳۴، تابستان.
- پژوهشکده سوانح طبیعی (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات اجرای طرح‌های روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
- پورطاهری، مهدی (۱۳۹۰)، راهبردها و سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
- حق‌پناه، مریم و دهقانی، مرجان (۱۳۸۸)، بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی، انتشارات دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- خراشادی، مهدیه و اسمعیل‌نژاد، مرتضی (۱۳۹۵)، بررسی تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی در توسعه مناطق روستایی (نمونه موردی: روستای خراشاد شهرستان بیرجند)، مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، شماره ۳۶، پاییز، صص ۱۱۷-۹۷.
- رستمی و میرزاعلی (۱۳۹۲)، واكای مکان‌یابی کاربری‌ها در طرح‌های روستایی شهرستان گنبد کاووس، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۲، تابستان، پایپی ۴، صص ۱۱۸-۹۳.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، نشر قومس.
- رهنمایی، محمدتقی و پروانه شاه‌حسینی (۱۳۸۶)، فرایند برنامه‌ریزی شهری در ایران، چاپ چهارم، انتشارات سمت، تهران.
- زرافشانی، کیومرث و همکاران (۱۳۸۹)، ارزشیابی کیفی اجرای طرح‌های هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه کاربرد نظریه بنیانی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۱، شماره ۳، پاییز.
- زیاری، کرامت‌الله (۱۳۷۸)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه یزد، یزد.
- سواری، مسلم و همکاران (۱۳۹۱)، تحلیل عوامل مرتبط با رضایتمندی روستاییان از طرح‌های هادی: مطالعه موردی روستای قراگل شهرستان دیواندره، فصلنامه مسکن و محیط، شماره ۱۴۳.
- شکور، علی و شمس‌الدینی، علی (۱۳۹۳)، سنجش تحقق‌پذیری ابعاد اجتماعی-اقتصادی اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی موردشناسی: روستای کناره-شهرستان مرودشت، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، شماره ۱۳، زمستان، صص ۵۲-۳۹.
- شماعی، علی و همکاران (۱۳۹۳)، ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان نیشابور)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال سوم، شماره ششم، تابستان، صص ۷۵-۸۸.
- صیدائی، اسکندر (۱۳۸۷)، برنامه‌ریزی روستایی در ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان.
- عزیزپور، فرهاد و همکاران (۱۳۸۸)، تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی کشور، فصلنامه مسکن و محیط، شماره ۱۳۵، پاییز.
- عزیزپور، فرهاد؛ حسینی‌حاصل، صدیقه (۱۳۸۷)، مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور با تأکید بر طرح‌های روستایی، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۳، سال بیست و هفتم، صص ۵۵-۴۲.
- عناستانی، علی‌اکبر و اکبری، محمدحسن (۱۳۹۱)، ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان (مطالعه‌ی موردی: شهرستان جهرم)، مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۴.
- کلانتری، خلیل و خواجه‌شاهکوهی، علیرضا (۱۳۸۱)، بررسی مشکلات و موانع اجرایی طرح‌های بهسازی و کالبدی روستایی از نظر سرپرستان خانوارهای روستایی در شهرستان گرگان. اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۳۸، سال دهم، صص ۱۹۹-۱۸۵.
- مبارک، ام‌کلثوم (۱۳۹۰)، ارزشیابی اثرات کالبدی-فضایی اجرای طرح‌های هادی روستایی در روستای پیرکنندی، شهرستان خوی. مجموعه مقالات سومین همایش ملی جغرافیا، ۳ و ۴ خرداد ماه ۱۳۹۰، تهران، صص ۸-۱.

مولائی هسجین، نصراله (۱۳۸۶)، تحلیل پیرامون اهداف، ضرورت‌ها و فرایند تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی با تاکید بر گیلان. چشم‌انداز جغرافیایی، شماره ۴، سال دوم، صص ۱۲۳-۱۰۵.

- Fischer, S., Koshland, C. and Young, J. (2005)**, "Social, economic, and environmental impact assessment of a village-scale modern biomass energy project in Jilin province, China: local outcomes and lessons learned", *Journal of Energy for Sustainable Development*, 9 (4): 50- 59.
- Gibson, K., Cahill, A. and McKay., D. (2010)**, Rethinking the dynamics of rural transformation: performing different development pathways in a Philippine municipality. *Journal of Transactions of the Institute of British Geographers*, No. 35, Vol. 11, pp. 237- 255.
- Liu, Y. S. (2007)**, Rural transformation development and new countryside construction in eastern coastal area of China. *Acta Geographica Sinica*, No. 62, pp. 563- 570.
- Long, H., Zou, J., Pykett, J. and Li, Y. (2011)**, "Analysis of rural transformation development in China since the turn of the new millennium", *Journal of Applied Geography*, 31 (1): 1094- 1105.
- Pemberton, S. and Goodwin, M. (2011)**, Rethinking the changing structures of rural local government- State power, rural politics and local political strategies? *Journal of Rural Studies*, 26 (3): 272- 283.
- Shijie, J., Liyin, S. and Li, Z. (2012)**, Empirical study on the contribution of infrastructure to the coordinated development between urban and rural areas. *Procedia Environmental Sciences*, No. 11, Vol. 4, pp. 1113- 1118.